

Ключові слова: комерціонім, ергонім, магазинонім, кіосконім, мотивація, семантика твірної основи, пропріатив.

Дубчак В. В. Коммерционимы г. Хмельницкого (микрорайон Выставка): мотивация, способы образования, семантика образующей основы и структура.

В статье проанализированы имена киосков и магазинов одного из микрорайонов г. Хмельницкого. Обращено внимание на их мотивационные отношения, способы образования и семантику образующей основы.

Ключевые слова: коммерционим, эргоним, магазиноним, киосконим, мотивация, семантика образующей основы, проприатив.

Dubchak V. V. Komertsionymy Khmelnytsky (micro Exhibition): motivation, methods of creation semantics generatrix foundation and structure.

In the article the proper names of stalls and shops of a city of neighbourhoods Khmelnytsky. Drawn attention to their motivational attitude, ways of creation and semantics generatrix base.

Key words: komertsionym, ergonym, mahazyonym, kioskonym, motivation, semantics generatrix basics, propriatyv.

УДК 811.161.2'373.46

Дудник О. М.
Вінницький національний медичний
університет імені М. І. Пирогова

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ „БІОНОМЕНИ” В ЛІНГВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Біологічні номенклатурні найменування – величезний пласт лексичної системи мови, обов'язковий атрибут творчості українських письменників. Увібравши в себе універсальні символічні значення й нерідко семантично трансформувались, вони виражають різні конотації, віддзеркалюють певні історичні факти і традиційні образи, вказують на елементи культури та ментальності народу.

Зоономени та фітономени відносять до специфічного пласту лексики, інформаційний потенціал якого є дуже значним, він має в різних мовних спільнотах певні національно-культурні особливості [1, с. 230].

Вивченню обраних груп лексем у структурі української мови присвятили свої рзвідки чимало науковців. Зоономени досліджували такі лінгвісти, як В. Галайчук, В. Жайворонок, І. Коломієць, Д. Лісничий, О. Пащенко, В. Пітель, І. Подолян, І. Рогальська І. Сабадош та ін. Фітономени й закономірності їхнього функціонування в системі мови аналізували Р. Бачкур, З. Василько, Д. Добрусинець, Н. Пастух, Н. Рибалка, Д. Ужченко, С. Чернюк.

При значній кількості ґрунтовних наукових праць у галузі ботанічної та зоологічної номенклатури слід зауважити, що в термінологічному обігові української мови постійно функціонує чимало лексем на позначення номенів рослин і тварин. Здебільшого вони іменують одні й ті ж реалії живої природи, об'єднуючи їх в окремі групи з урахуванням спільних властивостей, ознак, призначення. Нерідко натрапляємо на структурно схожі синонімічні словоформи, котрі номінують абсолютно однакові поняття. Або ж навпаки – бачимо, що одне й те ж саме формулювання охоплює цілковито різні об'єкти. Така двоїстість думок науковців, зрозуміло, не на користь лінгвістичній науці, адже це не додає системності, однопоняттєвості й точності вітчизняному термінознавству. Саме тому маємо на меті прояснити проблему синонімії терміновизначень, що номінують та

об'єднують групи реалій рослинного й тваринного світу, зіставити наявні наукові дефініції й виявити найточніші та найраціональніші з них.

Зробимо спробу з'ясувати, який же теоретичний зміст вкладають дослідники в поняття, котрі об'єднані семою „рослина” та є для нас звичними загальними назвами мови, як-от: „калина”, „дуб”, „яблуна”, „чорнобривці” тощо. Найчастіше такі загальноживані рослинні номени єднає формулювання „фітонім”. Саме це поняття стало ключовим в дослідженні О. Пашенко (2006). Фітоніми дослідниця окреслює як частину словникового складу мови, що відображає рослинний світ [3, с. 3]. На переконання російського лінгвіста Л. Пуцилевої (2009), фітоніми – це лексеми, які позначають у прямому значенні найменування об'єктів, що належать до рослинного світу, а також їхні частини [4, с. 12]. Водночас автор зауважує, що досліджує й уживає фітоніми в широкому значенні: лексеми передбачають поєднання як загальних видових назв рослин, так і власних назв. У вузькому ж значенні йдеться лише про індивідуальні найменування окремих одиничних об'єктів рослинного світу – власні назви. На такій теоретичній платформі наполягає ще одна зарубіжна мовознавець А. Хатхе (2010). Лінгвіст стверджує, що фітоніми – реалії рослинного світу, що займають значне місце серед понять національної картини світу; й тут же деталізує: більша частина найменувань рослин репрезентована загальними, а менша – власними назвами [6, с. 8]. Термінами „фітонім”, „фітонімічна одиниця” послуговується у власних наукових розвідках й А. Лєтова (2012). Вона тлумачить їх як семантичну спільноту найменувань дерев, трав, кущів, квітів, ягід, овочевих та інших культур [2, с. 8].

На противагу теоретико-поняттєвим обґрунтуванням, що прирівнюють оніми (з грецької – *ім'я, назва*) до статусу загальних назв, або ж до сукупності загальних і власних назв (якщо йдеться про одиничні об'єкти рослинного світу), існує інакша позиція низки науковців-лінгвістів, які стверджують, що фітоніми – власні назви будь-якої рослини [5, с. 122]. Думку М. Торчинського (2008) поділяє С. Шестакова (2010). Під фітонімом дослідниця розуміє власну назву одиничної, чимось унікальної у своєму роді рослини [7, с. 45]. Ми теж згодні з тим, що назви видів рослин чи видів тварин (номени-апелятиви) варто зараховувати до біологічної номенклатури. З цією метою для чіткішого окреслення у лінгвістиці варто послуговуватися термінами з морфемою „номен”, а не „онім” (тобто „фітономен”, а не „фітонім” тощо).

Схожу ситуацію спостерігаємо й у функціонуванні лексем „зоонім” та „зоономен”. За М. Торчинським (2008), зооніми – власні назви (клички) тварин (абсолютно усіх – і домашніх, і утримуваних у зоопарку чи в цирку, й тих, які є піддослідними або дикими) [5, с. 122]. У Л. Пуцилевої (2009) зооніми – лексеми, котрі позначають у прямому значенні найменування всіх представників тваринного світу, у тому числі гіпероніми й гіпоніми, найменування за гендерними та віковими ознаками, найменування порід і клички тварин [4, с. 12]. Отже, знову натрапляємо на неоднозначність думок науковців. Одні дефініції уможливають вживання терміна в доволі широкому значенні, інші ж, навпаки, – звужують та чітко окреслюють межі функціонування лексеми.

У лінгвістиці існує чимала кількість термінів, якими послуговуються для номінування об'єктів тваринного й рослинного світу порізно. Зокрема, на позначення рослинних реалій вживають такі словоформи: *флорономени, флоролексеми, флоризми, флористичні одиниці, флористичні найменування, флористична лексика, фітономени, фітоморфізми* тощо. Ці дефінітивні слова та вирази, вочевидь, базуються на семантиці загальновідомих і широковживаних, особливо в науковій царині, лексем.

Флору (від лат. *flos* – богиня рослин, квітів, народжуваності) витлумачують як сукупність видів рослин, поширених на конкретній території або на території з певними умовами. На практиці кімнатні рослини, рослини в оранжереях та інших спорудах зі штучним кліматом не належать до

складу флори. А отже, мимоволі доходимо висновку, що термін „флорономени” й под. усе ж не відбивають усієї повноти й розмаїття рослинного світу. Утворення, що містять морфему „*fito*”, є іншими елементами терміносистеми для номінації рослин. Вони мають очевидний зв'язок із поняттям „фітоценоз” – тобто рослинне угруповання (де *phyton* – з грецької „рослина”). Попри це, ширшим та доцільнішим видався б нам можливий термін „ботаномени”, або ж функціонуюча в лінгвістиці дефініція „ботанізм”, оскільки саме ботаніка (від давньогрецького *βοτανικός* – „той, що стосується трав”, а також від давньогрецького *βότάνη* – „трава, пасовисько”) як розділ біології вивчає не лише рослини, а й такі живі організми, як гриби та водорості, які часто в народних класифікаціях співвідносять із рослинним світом.

Про відсутність чіткого словесного окреслення найменувань зооценозу одним терміном свідчать і спеціальні лексеми *зоономени*, *зооморфізми*, *зоологічна лексика*, *фаунономени*, *фаунолексеми* тощо. Очевидно, походження слівформ зі спільною морфемою „фауна” пов'язане із сукупністю видів тварин, які заселяють певну територію. Із латинської ж *fauna* – „богиня лісів, полів, покровителька стад тварин”. Зауважимо, що домашні тварини, тварини в зоопарках тощо не входять до складу фауни. У термінолексемах „зоономени” й под. (де *zoon* – із грецької „тварина”) простежується зв'язок зі словом „зоологія”, тобто з наукою, що вивчає біологічну різноманітність світу тварин, систематизує і класифікує їх. Отже, зробимо спробу констатувати, що в розвідках, присвячених дослідженню номенів тварин, варто частіше послуговуватися лінгвістичними термінами саме з компонентом „зоо”, адже вони є ширшими й, порівняно з термінами, що містять компонент „фауна”, доцільнішими.

Такі факти зумовлюють певні складнощі у правильності розуміння системи лінгвістичних позначень видових, родових, цілісних та структурних рослинних чи тваринних об'єктів, у результаті чого виникає необхідність єдиного й загального визначення, конкретизації в номінуванні всієї біологічної номенклатури.

Сукупність рослин, тварин і мікроорганізмів, що населяють певну ділянку суші або водоймища, згідно з енциклопедичним науковим тлумаченням, називають *біоценозом* (де *βίος* – від грецького „життя”). Отже, маємо підстави для залучення в лінгвістичне поле терміна *біономени*, що охопить усі номенклатурні одиниці, якими позначають реалії біоценозу.

Біономени займають особливий лінгвальний простір у художній літературі, яскраво вирізняються з-поміж інших лексем й, очевидно, за складників мають усіх репрезентантів попередньо згаданих нами класів – фітономенів та зоономенів.

Ураховуючи різні погляди й підходи щодо трактувань термінолексем „номен” та „номенклатура”, зробимо спробу стверджувати, що *біономени* – це номінативні одиниці, які позначають конкретні реалії (об'єкти) біологічної систематики (рослини й тварини), що інтегровані в біологічні класи на підставі спільних ознак. Такі групи лексем (зоономени, фітономени) часто стають об'єктом наукових досліджень, адже їм притаманна широкоаспектність проблематики вивчення. Проте в сучасній лінгвістиці на аналіз біономенів у масштабному пошуковому просторі (дослідження рослинного й тваринного пластів лексики разом) натрапляємо лише в декількох наукових розвідках, що й визначає актуальність обраної нами теми дослідження.

Список використаної літератури

1. Кошечеева Н. О. Зоономени та фітономени на позначення кольору як основа для найменування людей / Н. О. Кошечеева // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – №14 (273), Ч. II. – С. 229–237.
- Летова А. М. Семантические особенности фитонимов в русском фольклоре : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 – русский язык/ А. М. Летова. – М., 2012. – 24 с.

2.Пашенко О. М. Семантична стратифікація фітонімічної номенклатури східнослов'янських мов : порівняльно-історичний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство / О. М. Пашенко. – К., 2006. – 19 с.

3.Пуцилева Л. Ф. Культурно детерминированные коннотации русских зоонимов и фитонимов : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – русский язык / Л. Ф. Пуцилева. – СПб., 2009. – 17 с.

4.Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 551 с.

5.Хатхе А. А. Номинации растительного мира в когнитивном и лингвокультурологическом аспектах : на материале русского и адыгейского языков : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 – теория языка/ А. А. Хатхе. – Майкоп, 2010. – 26 с.

6.Шестакова С. О. Мотивація сучасних українських фітонімів / С. О. Шестакова // Українська мова. – 2010. – №2. – С. 44–49.

Анотація

Дудник О. М. Сутність поняття „біономени” в лінгвальному просторі.

У статті зроблено спробу виокремити єдину групу лексем на позначення живих організмів (рослин і тварин) й об'єднати реалії біоценозу терміном „біономени”. Шляхом зіставлення й аналізу деяких синонімічних дефініцій, що охоплюють ботанічну або ж зоологічну номенклатуру, виявлено найраціональніші з них.

Ключові слова: біономен, флоронімен, зоонімен, ботанічна і зоологічна номенклатура.

Аннотация

Дудник О. Н. Сущность понятия „бионимены” в лингвальном пространстве.

В статье делается попытка выделить лексемы для обозначения живых организмов (растений и животных) в единую группу и объединить реалии биоценоза термином „бионимены”. Путем сопоставления и анализа некоторых синонимических дефиниций, охватывающих ботаническую или зоологическую номенклатуру, обнаружены более рациональные из них.

Ключевые слова: бионимен, флоронимен, зоонимен, ботаническая и зоологическая номенклатура.

Dudnyk O. M. The content of the concept of „bionimeny” in a lingual area.

This article attempts to isolate a single group of lexemes which indicate living organisms (plants and animals) and combine the units of biocenosis by a term „bionimeny”. Detection the most rational one from some synonymous definitions which include botanical or zoological nomenclature became possible by comparison and analysis.

Key words: bionomen, floronomen, zoonomen, botanical and zoological nomenclature.

УДК 811.161.2: 81.373.423

Зубар Л. С.

Хмельницький національний університет

СТРУКТУРА ОНІМНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ФАНТАСТІВ

Власні назви, які побутують у художніх текстах, вивчає літературна ономастика. „Останнім часом за кількістю, різнобічністю, географією в ономастиці виходять на перше місце поетонімічні студії” [15, с. 134]; зростає увага лінгвістів до питань літературної ономастики в цілому і до функціонування власної назви у творі зокрема.